

EBÛ HAFS EL-HADDÂD (3*)

Eüzü bi'llâhi mine's-şeytâni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi hakka hamdihî, ve's-salâtü ve's-selâmü alâ hayri halkihî seyyidinâ muhammedin ve âlihî ve sahbihî, ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'd-dîn... Emmâ ba'd:

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin selâmı, rahmeti, bereketi, ihsanı, ikramı üzerinize olsun... Rabbim iki cihanda sizleri bahtiyâr eylesin...

Tabakâtü's-Süfiyye isimli çok kıymetli tasavvufî kaynak eserin sayfasındayız. 18. paragraf, bugün okumağa başlayacağımız yer... Hayatını okuduğumuz mübarek zât da Ebû Hafs el-Haddâd isimli, Nişapurlu bir büyük alim. Hayatını okumuştuk, şimdi sözlerini okuyacağız. Allah'ın müsaade ettiği miktarda ve bir saat kadar, bir saatten az okuduktan sonra, dersi keseceğiz. Çünkü fazla olunca tadı kaçmasın diye. Baklava bile fazla olduğu zaman bıktırıyor.

Bu evliyaullah menâkıbını okumağa başlamadan önce, başta Peygamber SAS Efendimiz'in ruh-u pâkine biz aciz, günahkâr ümmetlerinden bir hediye-i Kur'âniyye olsun diye, sonra onan mübarekâlinin, ashâbının, ezvâcının, ahabbının,

* Bu konuşma; Merhum Dr. Metin Erkaya tarafından, titizlikle çalışılarak metne dönüştürülmüştür. Mekanı Cennet olsun.

etbânının, ihvânının ve hulefâsının, sâdât-ı meşâyih turuk-u aliyemiz ve evliyaullah-ı mukarrebînin ruhlarına; hocamız Muhammed Zâhid Kotku'nun ruhuna hediye olsun diye, terceme-i hallerini okuduğumuz bu zâtların ve kitabın müellifi Sülemî Hazretleri'nin ruhuna hediye olsun diye;

Bu beldeleri fetheden fatihlerin, şehidlerin, gazilerin, mücahidlerin ruhlarına hediye olsun diye; şu camiye yaptıranların, yapılmasında emeği geçenlerin kendilerinin ve geçmişlerinin ruhlarına hediye olsun diye;

Uzaktan, yakından bu dersi takip etmek üzere buraya teşrîf eden siz kardeşlerimizin de ahirete göçmüş bütün sevdiklerinin ve yakınlarının ruhlarına hediye olsun, rabbimiz ruhlarını şâd eylesin, makamları âlâ olsun, kabirleri nur dolsun, dereceleri yüksek olsun diye;

Bizler de Rabbimizin sevdiği kulları zümresine dahil olalım, iki cihanda aziz ve bahtiyâr olalım diye bir Fatıha, üç İhlâs-ı Şerîf okuyalım, öyle başlayalım! Buyurun:

.....

a. Aşık Kimsenin Hâli

قَالَ وَقَالَ أَبُو حَفْصٍ إِذَا رَأَيْتَ الْمُحِبَّ سَاكِنًا
هَادِنًا فَاعْلَمْ أَنَّهُ وَرَدَتْ عَلَيْهِ غَفْلَةٌ فَإِنَّ الْحُبَّ
لَا يَتْرُكُ صَاحِبَهُ يَهْدَأُ بَلْ يُزْعِجُهُ فِي الدُّنُوِّ
وَالْبُعْدِ وَاللِّقَاءِ وَالْحِجَابِ

TS. 119/18 (*Kàle, ve kàle ebû hafsin*) Râvî dedi ki, yâni Mahfûz ibn-i Mahmud isimli râvî dedi ki: Ebû Hafs-ı Haddâd şöyle söyledi: (*İzâ raeyte'l-muhibbe sâkinen hâdie, fa'lem ennehû veredet aleyhi gafleh; feinne'l-hubbe lâ yetrukü sâhibehû yehde'; bel yüz'icühû fi'd-dünüvvi ve'l-bu'di, ve'l-likài ve'l-hicâb.*)

Bu mübarek zât buyurmuş ki:

(*İzâ raeyte'l-muhibbe sâkinen hâdie*) “Seveni, aşıkı, muhibbi sesiz, sakın görürsen, (*fa'lem ennehû veredet aleyhi gafleh*) anla ki ona gaflet gelmiş, gaflet arız olmuş. (*Feinne'l-hubbe lâ yetrukü sâhibehû yehde'*) Çünkü sevgi, sevgiye sahip insanı öyle sessiz bıraktırmaz; rahatsız eder, iz'âc eder. (*Fi'd-dünüvvi ve'l-bu'di*) Yakınlık halinde de, uzaklık halinde de; (*ve'l-likài ve'l-hicâb*) kavuşma halinde de, perdelenme halinde de, sevgi insanı durdurmaz yerinde... Duruyorsa, demek ki muhibbe, aşık bir gaflet gelmiş de ondan duruyor.”

Aşık, öyle sıradan bizim bildiğimiz, hemen bugün gazetelerde okuduğumuz zaman, insanların birbirine bakıp kurnaz kurnaz düşündüğü şey değil. Bu mübareklerin sevgisi başka... Bizimkiler gibi değil. Bu zamane insanların kafası gibi değil kafaları, kalpleri... Bunlar Hak aşıkları, Allah dostları, Allah'ı seven insanlar.

İşte tasavvufta çeşitli tipte tavırlar görüyoruz. Kimisi ibadete düşkün oluyor, âbid oluyor; kimisi dünyaya karşı meyilsiz oluyor, zâhid oluyor; kimisi de muhib oluyor, aşık oluyor. Bu tavırların içinde, halet-i ruhiyyelerin içinde en yüksek

olanı aşk makamıdır demiş büyüklerimiz. Muhib olmak, aşık olmak; yâni Allah'ın sevgisinin insanın kalbine yerleşmesi ve o kişiyi Allah aşığı bir insan haline getirmesi.

Tabii, aşık olan insan normal bir insan değildir. Aşık olan insanın hali, tavrı, sözü, bakışı, oturuşu, kalkışı, iştihası, uyuması, her şeyi alt üst olmuştur. Çünkü sevgi insanı o hale getirir. Bir tatlı belâdır yâni, bir hastalıktır ama, “Bu hastalıktan Allah beni şifâyâb etmesin.” diyor Fuzûlî. “Yâ Rabbi, bu hastalığımı arttır!” diyor. Çünkü sevgi, yüksek mertebedir. Kul, Allah'ı ne kadar çok seviyorsa, demek ki Allah da onu o kadar çok seviyor ki, kulda o kadar sevgi hasıl olmuş. Kulun Allah'a karşı meyl ü muhabbeti ve sevgisi nisbetindedir Allah'ın onu sevmesi. İlgisi nisbetindedir, kulluğundaki şevki nisbetindedir.

Onun için Ebû Hafs Hazretleri, bu derecedeki bir muhibbin, bir aşık-ı sâdıkın, hak dostunun böyle sakin, sessiz durmasını, “Demek ki kendisine gaflet gelmiş, gaflet arız olmuş, bir takıntısı var.” mânâsına geliyor diyor. Çünkü sevgi insanı rahat tutmaz; kıvrandırır, hareketlendirir, iz'âc eder, tâciz eder.

Tabii bunlar birer tavırdır, meşrebirdir. Hacı Bektâş-ı Velî, Mevlânâ'ya mektup ve temsilci göndermiş:

“—Ne oluyorsun? Cihanı velveleye verdin be adam, her tarafı birbirine karıştırdın. Bir gürültü, bir patırtı, bir vâveylâ... Şehirler çalkalanıyor, gittiğin yer yerinden oynuyor. Ne oluyorsun? Cenâb-ı Hakk'ı bulduysan, sakince

köşende otur. E bulamadıysan, bu gürültü o zaman haksız, yersiz bir gösteriş, riyâ oluyor. O zaman gürültü olmaması lâzım! Böyle ortalığın karmakarışık olmaması lâzım!” diye bir şey yazmış, göndermiş Ebû İshâk adlı bir halifesiyle...

O da Konya’ya gelmiş, Mevlânâ’yı aramış *Eflâkî’deki rivayete göre. Mevlânâ Hazretleri falanca medresede ders veriyor demişler, gitmiş. Medresenin kapısından girerken, Mevlânâ Hazretleri semaa kalkmış. Dönüyor bir taraftan, bir taraftan da bir rubâî okuyormuş. Diyormuş ki:*

*Eğer yârın yok ise,
Neden taleb etmezsin?
Eğer yârını bulduysan,
Neden tarab etmezsin?..*

Yâni, “Yârın yoksa; niye koşturup aramıyorsun sevgilini, niye uzak duruyorsun sevgilinden? Eğer bulmuşsan, niye sevincinden coşup oynamıyorsun? Tembel tembel kenara oturmuşsun, bu ne acaip iştir.” diye. “Asıl kendi işin acaip ki, böyle bir talebin içine girmiyorsun!” mânâsına bir rubâîyi terennüm ederek, öyle semâ ediyormuş. Yâni, ilâhi söyleyerek dönüyormuş diyelim biz.

Bu onların iki tavrını gösteriyor. Demek ki; Hacı Bektâş-ı Velî ciddî, sakin olmayı istiyor. Mevlânâ da: “Bulamadıysan arayış içinde bir coşkunkluk olacak, bulduysan bulduğun için sevinçten bir coşkunkluk olacak.

Eğer böyle bir talebin yoksa, bu talepsizlik yanlıştır. Benim halime değil, talepsizliğe şaşmak lazım!” diye cevap vermiş diyor kitapta.

Burada da, “Aşık öyle sessiz duramaz. Aşık oldu mu bakışından bellidir, yerinde duramaz, oturamaz, kalkamaz, uyuyamaz, yiyemez, içemez.” filân gibi bir ifade var. Allah o sevgileri, o makamları, o halleri, o tavırları gösterebilir, tattırabilir bu yolun bütün aşık, hakikî sâdik yolcularına...

b. Tasavvuf Baştan Sona Ebedir

قَالَ وَقَالَ أَبُو حَفْصٍ التَّصَوُّفُ كُلُّهُ آدَابٌ لِكُلِّ
وَقْتٍ آدَابٌ وَلِكُلِّ مَقَامٍ آدَابٌ فَمَنْ لَزِمَ آدَابَ
الْأَوْقَاتِ بَلَغَ مَبْلَغَ الرِّجَالِ وَمَنْ ضَيَّعَ الْآدَابَ فَهُوَ
بَعِيدٌ مِنْ حَيْثُ يَظُنُّ الْقُرْبَ وَ مَرْدُودٌ مِنْ
حَيْثُ يَرْجُو الْقَبُولَ

TS. 119/19 (Kâle) Aynı râvî diyor ki: (Ve kâle ebû Hafs) Ebû Hafs-ı Haddâd bir sözünde de şöyle dedi: (Et-tasavvufu küllühû âdâbün: Li-küllî vaktin edebün, ve li-küllî makâmin edebün. Femen lezime âdâbe'l-evkât, beleğa mebleğa'r-ricâl; ve men dayyea'l-a'dâb, fehüve bâidün min haysü yezünnü'l-kurb, ve merdûdün min haysü yercu'l-kabûl.)

Biz bu kitabı niçin okuyoruz? İstiyoruz ki, tasavvuf aslî temellerine oturmuş olarak bilinsin

kardeşlerimiz tarafından... Böyle fantazilerle, zayıf rivayetlerle, yalan yanlış kanaatlerle, şeriate uymayan, gerçek olmayan, yalan yanlış yollara sapmasınlar, oyalanmasınlar, yanlış bilgiler, kanaatler edinmesinler diye, böyle büyüklerin hayatlarını anlatan, yine böyle büyük bir insan tarafından yazılmış bir kitabı onun için okuyoruz. Tasavvuf nedir anlaşılсын diye...

Şimdi burada diyor ki, bu Ebû Hafs-ı Haddâd Hazretleri:

(Et-tasavvufu küllühû âdâbun) “Tasavvuf dediğimiz yol, tarikat dediğimiz, tasavvuf dediğimiz şu güzel yol, baştan başa âdâbdır. Her şeyin edebi vardır. *(Li-küllü vaktin edebün)* Her vaktin bir edebi vardır. *(Ve li-küllü makâmin edebün)* Her makamın da bir edebi vardır. Her zamanın bir edebi vardır, her yerin bir edebi vardır.”

Caminin edebi vardır, evin edebi vardır, dükkânın edebivardır, misafirliğin edebivardır... Her yere münasib bir edeb vardır. İnsanın camide tavrı başka türlü olur, yatak odasında tavrı başka olur, dükkânda tavrı başka olur. Yâni zamana ve mekâna ait yapması gereken, doğru olan, olmayan şeyler vardır demek yâni. Herkes anlasın diye böyle anlatmağa çalışıyorum.

(Femen lezime âdâbe'l-evkât) “Zamanların gerektirdiği edepleri bilen ve onları yapan, onlara mülâzemet eden, onlara riâyet eden kimse, *(beleğâ mebleğâ'r-ricâl)* evliyaullah derecesine ulaşır, *ricâlüllah derecesine ulaşır.*

Zamanın kendisine gerektirdiği âdâbı bilen ve yapan, büyük insan olur.

(Ve men dayyea'l-âdâb) Kim edepleri çiğnerse, kaybederse, yapmazsa; zamanın ve mekânın gerektirdiği tavrı, edebi takınmazsa, bilmezse onu, yapmazsa; *(fehüve baîdün min haysü yezünnü'l-kurb)* kendisini yakın sansa bile uzaktır. *(Ve merdûdün min haysü yercu'l-kabûl.)* Allah tarafından kabulü umsa bile, dergâhtan kovulmuştur, uzaktır.”

Buradan ne anlıyoruz: “Aman âdâba dikkat etmeli!” diye anlıyoruz. Oturmanın âdâbı vardır, sözün âdâbı vardır. Seher vaktinin âdâbı vardır, akşam namazı vaktinin âdâbı vardır; sabah namazının, gün doğuşunun âdâbı vardır. Büyüğe karşı âdâb vardır, büyüğün karşısında takınılacak, hocanın karşısında takınılacak tavır vardır... vs. Yâni âdâb ne demek? Yanlışlıktan korunmayı sağlayacak kâideler demek. Yanlış iş olmayacak.

“—Bu işin âdâbına uygun yapıldı bu iş...”

Ne demek? Yâni yanlışsız, çekinilecek şeylere bulaşılmadan yapılmış. Tamam, usûlüne uygun yapılmış demek yâni.

O halde biz de usûlü, âdâbı, erkânı dâimâ düşünmeliyiz. Yâni, içinde bulunduğumuz anda ve zamanda ve mekânda ne yapmamız lâzım, nasıl yapmamız lâzım?.. Hocanın karşısında insan apışıp oturursa, derler ki:

“—Bak bu kadar yaşlı insanın karşısında olmamış.” derler.

E büyük bir alimin karşısında, tutup olmadık bir konuda konuşursa...

“—E canım meclisin tadını kaçırıyor bu cahil adam, sussa da, âlim konuşsa...” derler filan...

Yâni, işte bu zamanın ve mekânın neyi yapmayı gerektirdiğini devamlı düşünmesi lâzım müridin. Ona göre hareket etmesi lâzım! Oturuşuna, kalkışına, konuşmasına, düşünmesine, hattâ niyetine, fikrine hakim olması lâzım; duygularına hakim olması lâzım, sabretmesi lâzım!..

Şimdi, hoşuma giden bir şey hatırıma geliverdi. Evliya Çelebi Şam’a gidiyormuş. Hicaz’a gidecek yâni. Görev vermiş paşası, Hicaz’a gidecek. Dımaşk’a, yâni Şam’a gelmişler. Şam’da yeniçeri arkadaşları, yeniçeri ağaları filan demişler ki:

“—Çelebi! Gel bu akşam bizimle, özel bir program düşünüyoruz, sen de gel!” demişler.

“—Olur.” demiş.

Mahiyetini bilmiyor. Meğer saz, söz, eğlenceye gideceklermiş o arkadaşlar. Biraz havâî tabiatlı askerler demek ki. Oraya gideceklermiş. Yolda bir evliyaullahtan bir zâtla karşılaşmışlar. Evliya ama, biraz böyle meczub tavırlı bir kimse. Bir girişmiş bu Evliyâ Çelebi’ye, nasıl pataklamış. Gık dememiş. Evliyâ Çelebi hatırlı insan, güçlü insan, süvârî, cihangir, silahşör bilmem ne... Gık dememiş.

“—Neden?..”

Büyüğe el kaldırılmaz! Edeb odur.

“—E niye döğüyor?”

Sebepsiz döğüyor. Sabretmek lâzım! Sabretmiş. Gözünü şişirmiş, kafasını kırmış yâni. Hastanelik edecek gibi, sedyelik edecek gibi döğmüş yaşlı adam, gık dememiş. Tabii hastanelik olduğu için, sedyelik olduğu için, arkadaşlarının yanına da gidememiş.

Ötekiler de gittikleri yerde saz, söz, biraz da herhalde gayr-ı meşrû şeyler sattıkları için bir yakalanmışlar, hepsinin kellesi gitmiş. Bak, edebi, o büyüklere karşı gelmekten kendisini koruyor, gık demiyor. Edebe riayetten biraz dayak yemiş oluyor ama, kelle kurtuluyor. Ötekilerin arasına gitseydi, kellesi de gidecekti.

Sonra bugün bizi gezdiren, götüren getiren kardeşimiz anlattı; bir kitapta okumuş, dikkatimi çekti: Fatih Sultan Mehmed Han Hazretleri Fatih Camii’ni yaptırmış. Ağanın, vezirin birisi de Fatih Camii’nin kenarına bir mescid yapmağa kalkmış. Rüyada Fatih Sultan Mehmed Hazretleri demiş:

“—Sen bizim cemaatimizi mi çalmak istiyorsun? Rekabet mi yapmak istiyorsun bizimle? Biz cami yapmışız, ne diye kenarına küçük mescid yapıyorsun? Vurun şunun kafasını!”

Bak işte cami yapmak güzel bir şey gibi görünüyor ama, o mekânda cami uygun değil. Tam Fatih Sultan Mehmed Han Hazretleri yaptırmış bir cami, sultanın gönlü kırılıyor.

Vefat etmiş sultan tabii, rüya aleminde vefatından sonra olan bir şey bu. E demek ki cami yaptırmanın da bir âdâbı varmış, mekânı varmış demek ki.

Cami yaptırmak güzel diye, insan olur olmaz her yere yapamaz demek ki. Getir sen büyük bir caminin yanına yap... Olmaz! Bu caminin cemaatini bölersin. Camisiz bir köye yap, herkesin duasını al. Ama cami olan bir yere ikinci bir cami açınca, o zaman olmuyor.

Demek ki bazen güzel gibi görünen şey âdâba aykırı olabilir. Cami yapmak güzel ama orada âdâba uygun gelmedi işte. Sultânı darılttı. Mübarek, Peygamber Efendimiz'in medhine mazhar olmuş olan sultânı darılttı.

“Tasavvuf tamamen âdâbdan ibarettir, her vaktin edebi vardır, her makamın edebi vardır. Bu âdâba riâyet etmesini bilen başarılı müridler ricâlu'llah, evliyâu'llah, erenler mertebesine ulaşır. Buna riâyet etmeyen, kendisi yakınım sansa bile uzaktır. 'Allah beni kabul ediyor, Allah indinde amellerim makbul oluyor.' sansa bile, merduddur, reddolunmuştur.” diyor Ebû Hafs-ı Haddâd Hazretleri gibi bir alim, büyük şeyh efendi.

Demek ki, biz de âdâbı kollayalım! Konuşmanın âdâbını kollayalım; yemenin, içmenin âdâbını kollayalım; ziyaretin âdâbını, vaktini kollayalım! Her işimizde, “Bu işin âdâbı nedir, bu mekânın âdâbı nedir, şu andaki şu zamanın âdâbı nedir?” diye âdâbı kollayalım!..

Tasavvuf ne imiş? Bu da bir tarif olarak karşımıza çıkıyor: (*Et- tasavvufu küllühû âdâbün*) “Tasavvuf baştan sona âdâbdır. Edeplerden meydana gelmiş bir kompozisyondur tasavvuf.” Şunun edebi, bunun edebi, şunun edebi, bunun edebi... Al sana tasavvuf işte. Tasavvuf, edeb demek oluyor.

c. İlim ve Hal

سَمِعْتُ أَبَا عَمْرٍو بْنِ حَمْدَانَ يَقُولُ وَجَدْتُ فِي
كِتَابِ أَبِي قَالَ أَبُو حَفْصٍ الْحَالُ لَا يُفَارِقُ
الْعِلْمَ وَلَا يُقَارِنُ الْقَوْلَ

TS. 119/20 (*Semi'tü ebâ amri'bne hamdâne yekül: Vecedtü fî kitâbi ebî; kâle ebû hafıs: El-hâlü lâ yüfâriku'l-ilm, ve lâ yukârinü'l- kavlı.*) Ebû Amr ibn-i Hamdan isimli alim diyor ki: “Ben babamın kitabında gözlerimle gördüm ki, o not almış, Ebû Hafs şöyle söylemiş...” Demek ki, babası Ebû Hafs'ın zamanında yaşayan bir kimseydi, sohbetlerinde notlar almış, sözlerini defterine yazmış. Ne demiş:

(*El-hâlü lâ yüfâriku'l-ilm*) “Hal, ilimden ayrı değildir, farklı değildir; ilme ters, ilim dışı, ilme aykırı değildir. (Ve lâ yukârinü'l- kavlı) Laf da değildir. Lafı ilgisizdir, lafa yakın değildir, uzaktır. İlmin de dışında değildir.”

“—Efendim, ben tasavvuf ehliyim, hal ehliyim...”

Eee, hayrola, gel bakalım, halin ilme uymuyor! Demek ki, sen hal ehli değilsin. Hangi ilme uyacak?.. Kur'an ilmine uyacak, hadis ilmine uyacak, fıkıh ilmine uyacak... Evliyaullah, günahlardan en çok sakının insan demektir. İlme, dine, hükme, şeriata uymuyorsa, demek ki olmaz. Hal, ilme aykırı değildir.

Hal, lafa da yakın değildir, laf demek de değildir. Çenesi bol, lafı çok... Hal, laf demek değildir. Lafın kıymeti yoktur. Hele hele laf, insanın haline tersse, sorumluluktur da aynı zamanda, vebaldir.

“—Seni hıncır, edepsiz seni!.. Öyle söylüyorsun da böyle yapıyorsun. İçin başka, dışın başka, seni münafık seni... Gösteriş için, reklam için tatlı, ballı, yağlı laflar söylüyorsun ama, halin o sözlerine uymuyor. Seni seni seni...” derler insana.

Yâni hal ilmin dışında, ilimden ayrılan, kopan, ilimle alâkasız bir şey değildir. İlmin dairesine uyan, içinde olan bir şeydir, şeriate uygundur; bir. Lafla da ilgisi yoktur. Lafa hiç yaklaşmaz bile... Adam sessiz, sedâsız durur, işini görür. Allah'ın rızasını kazanır. Söylemez, söylemesine lüzum da yok. Çünkü mükâfatı Allah verecek. Kuldan mükâfat beklemiyor.

d. Allah İçin Almak ve Vermek

وَذَكَرَ أَبُو عُمَانَ الْحِيرِي النَّيْسَابُورِي عَنْ أَبِي
حَفْصٍ أَنَّهُ قَالَ مَنْ يُعْطَى وَيَأْخُذُ فَهُوَ رَجُلٌ وَمَنْ
يُعْطَى وَلَا يَأْخُذُ فَهُوَ نِصْفُ رَجُلٍ وَ مَنْ لَا يُعْطَى
وَلَا يَأْخُذُ فَهُوَ هَمَجٌ لَا خَيْرَ فِيهِ فَسُئِلَ أَبُو عُمَانَ
عَنْ مَعْنَى هَذَا الْكَلَامِ فَقَالَ مَنْ يَأْخُذُ مِنَ اللَّهِ وَ
يُعْطَى لِلَّهِ فَهُوَ رَجُلٌ لِأَنَّهُ لَا يَرَى فِيهِ نَفْسَهُ بِحَالٍ وَ
مَنْ يُعْطَى وَلَا يَأْخُذُ فَإِنَّهُ نِصْفُ رَجُلٍ لِأَنَّهُ يَرَى
نَفْسَهُ فِي ذَلِكَ فَيَرَى أَنَّ لَهُ بِأَنْ لَا يَأْخُذَ فَضِيلَةً
وَمَنْ لَا يَأْخُذُ وَلَا يُعْطَى فَهُوَ هَمَجٌ

لِأَنَّهُ يَظُنُّ أَنَّهُ الْأَخِذُ وَالْمُعْطَى دُونَ اللَّهِ تَعَالَى

TS. 120/21 (Ve zekere ebû usmân el-hîrî en-neysâbûrî, an ebî hafıs, ennehû kâle: Men yu'tî ve ye'huzü fehüve racül; ve men yu'tî ve lâ ye'huz fehüve nısfü racül; ve men lâ yu'tî ve lâ ye'huze fehüve hemecün lâ hayra fîh.)

Fesüile ebû usmâne an ma'nâ hâze'l-keâm, fekâle: Men ye'huzü mina'llâh ve yu'tî lillâh, ve hüve racül; li-ennehû lâ yerâ fîhi nefsehü bi-hâl. Ve men yu'tî ve lâ ye'huz, feinnehu nısfü racül; li- ennehû yerâ nefsehü fî zâlike, feyerâ enne lehü bi-en lâ ye'huze fadîleh.

Ve men lâ ye'huz, ve lâ yu'tî, fehüve hemec; li-ennehû yezünnü ennehü'l-âhizü ve'l-mu'tî, dûne'llâhi teâlâ.)

Ebû Osman el-Hîrî en-Neysâbûrî Ebû Hafıs'tan, şöyle söylediğini zikreder: (Ennehû kâl) Ebû Hafıs-ı Haddâd şöyle söyledi. Rivâyet eden Ebû Osman-ı Hîrî de büyük bir şeyh, büyük bir alim. Ebû Hafıs-ı Haddâd'ın şöyle dediğini nakletmiş:

(Men yu'tî ve ye'huz, fehüve racül) “Kim veriyor ve alıyor, işte o erdir, adam odur.” Tabii bu racül dediği, adam dediği, adamdır dediği... Biz hani birisini sevmediğimiz zaman, “O adam değildir!” diyoruz ama; adam, erkek, tamam, doktorlar tarafından incelenirse erkeklik var. Ama biz diyoruz ki, “Adam değildir o.” Sakalı var, bıyığı var, kıyafeti var... Adam değil diyoruz, yâni makbul değil demek istiyoruz.

Burada adam dediği kimse, tasavvufta bayağı hatırlı bir insan demek, yâni eren demek. Zaten benim kanaatime göre eren sözü bir şeye ermekten gelmiyor. Ermek masdarından

gelmiyor, er kelimesinden geliyor. Er, adam demek, racül demek. Erân çoğulu yâni, merdân gibi; adamlar demek. Benim sezgime göre, anladığım yapıma göre böyle. Yâni erenlerdendir yâni. Veriyor ve alıyorsa bir kimse, erenlerdendir. Yâni tasavvufta ilerlemiş sağlam bir insan.

(Ve men yu'tî ve lâ ye'huz) “Ama veriyor da almıyorsa, (fehüve nısfü racül) o yarım adamdır. Tam adam değildir o. Tam er kişi değildir, yarımadır. Veriyor ama almıyorsa, yarımadır.” diyor. Dikkat ediyor musunuz? “Veriyor ama almıyorsa, yarımadır.” diyor. “Hem veriyor hem alıyorsa, tamdır, tam adamdır.” diyor. “Veriyor da almıyorsa, yarımadır.” diyor.

(Ve men lâ yu'tî ve lâ ye'huz) “Ne veriyor, ne alıyorsa bir insan, (fehüve hemecün lâ hayra fîhi) o sirke sineği gibi değersizdir, çöp gibidir, yığındır. Hiç bir hayrı yoktur o adamın.” Değerlendirmesi böyle.

(Fesüile ebû usmâne an ma'nâ hâze'l-keîâm) Bu rivayeti yapan Ebû Osman Hazretleri'ne —o da büyük bir zât— “Ne demek istemiş bu sözle?” diye sormuşlar. O da bir açıklama yapmış, o açıklamasını da okuyalım! Sonra ben biraz daha açıklansın diye, size daha başka kelimelerle anlatayım.

Mânâsını sormuşlar, ne demek istiyor bu diye. (Fekâle) Ebû Osman Hazretleri açıklamada demiş ki:

(Men ye'huzü mina'llâh, ve yu'tî lillâhi ve hüve racül) “Kim Allah'tan alıyor da, Allah

rızası için kullara veriyorsa tamam işte eren budur. Alıyor, veriyor. Allah'tan alıyor, kullara veriyor.” Şimdi dikkat edilirse bir tarif yapmış gibi söylüyor ama, aslında neyi aldığını, neyi verdiğini söylemediği için, bize göre biraz bulanık kalıyor iş. Ne alıyor mübarekler, ne veriyor; anlayamıyoruz yâni değil mi. Şimdi onu anlatacağım bu sözler bittikten sonra.

(Li-ennehû) Yâni “Allah'tan alan, kula veren tam adamdır, (li- ennehû) çünkü o, (lâ yerâ fîhi nefsehû bi-hâl) hiç bir şekilde kendisini görmüyor bu işte. “Ben vasıtayım, yokum arada...” diyor. “Allah benden ona veriyor işte!” diyor. Demek ki kendisini yok edebilmiş, demek ki tasavvufta tam yüksek mertebeye erebilmiş. Kendisini hiç görmüyor. Alıyor, veriyor.

(Ve men yu'tî ve lâ ye'huz feinnehu nısfü racül) Eğer bir insan veriyor da almıyorsa, o yarım adamdır, (li-ennehû yerâ nefsehû fî zâlike) çünkü kendi nefisini görüyor bu. Benliğini tam yok edememiş. Almıyor da veriyor. (Feyerâ enne lehû bi-en lâ ye'huze fadîleh) Almamakta kendisine fazilet var sanıyor. Onun için yarım adamdır. Almamakta fazilet var sanıyor, kendisinin varlığını tam yok edememiş, onun için yarım adam.

(Ve men lâ ye'huz ve lâ yu'tî fehüve hemec) “Ne veren, ne alan, ne alıyor, ne veriyor, o kimse sinek gibidir, irin gibidir, kıymeti yoktur. (Li-ennehû yezünnü ennehû'l-âhizü ve'l-mu'tî) Çünkü veren alan kendisi sanıyor, nefsi direk gibi ortada... Onun için (dûne'llahi teâlâ) Allah'ın verdiğini aldığını bilmiyor.”

Halbuki Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin *Esmâ-i Hüsnâsı'nda vardır: (El-ganiyyü'l-muğni'l-mu'tî, el-mâniü'd-dârru'n-nâfi')* Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin sıfatları içinde ne var? Mâni' olmak da var, Mu'tî olmak da var. Vermek de var, vermemek de var. Zarar vermek de var, fayda vermek de var. Yâni zarar veren Allah, fayda veren Allah... Bir lütfu, ihsânı veren Allah, bir şeyi kuldân alan Allah... Her şeyin Allah'tan olduğunu anlayan evliya oluyor, ma'rifetullahâ ermiş oluyor. Bu, hiç bunları anlamamış olduğundan bu adam değil, sinek gibi bir şey, kıymetsiz diyor.

Böyle tarif etmiş. Tabii neyi aldığını, neyi verdiğini söylemediği için, gene de bize göre mübhem sözler bunlar, rumuzlu sözler.

Ben bir rivâyet naklederek meseleye biraz başka yönden girmek istiyorum: Bir mübarek zâta birisi gelmiş,

“—Al efendim!” diye bir kese vermek istemiş. “Buyur, al efendim!” demiş, zengin, gelmiş, veriyor bu evliyaullahâ.

Şöyle bir düşünmüş, almış. Hâtem-i Esam Hazretleri olduğunu hatırlıyorum bu zâtın. Öyle sanıyorum, Rh.A, Allah şefaatine erdirsin... Şöyle bir tereddüt etmiş, almış. Verilen keseyi almış.

Şeyh efendiyi tanıyanlar demişler ki:

“—Efendim, hocam, bizim eskiden tanıdığımızı göre siz pek almazdınız, bağış filan almazdınız. Şimdi şöyle bir tereddüt ettiniz, aldınız...”

Demiş ki:

“—Almakta nefsimin horluluğunu gördüm, zilletini gördüm, aşağılanmasını gördüm. Almak aşağılayıcı bir hal... Almamakta, reddetmekte de nefsimin izzetini gördüm. ‘Almıyorum yâ, senin parana muhtaç değilim el-hamdü lillâh!’ filan gibilerden... Bunu gördüm. Nefsimin izzetine, zilletini tercih ettim diyor. Kepaze nefsim hor olsun diye aldım.” diyor.

Tabii ne yapacak?.. Alacak, verecek. Yâni bu mübareklerin dünyasının biz kenarından bakıyoruz, uzaktan seyrediyoruz bunları. Onların gönül yapıları çok derin, çok engin. O derinliklerini anlamak kolay değil. Bu zamane insanı, bu materyalist kafayla onların dünyalarını anlayamaz ama, biz bu sözleri okuyarak, anlatmağa çalışarak, gerçek tasavvuf neymiş, gerçek tasavvuf erlerinin gönül yapıları nasılmış, meseleleri nasıl düşünürlermiş, o anlaşılısın diye bu dersi burada yapıyoruz zaten. Bu kitabı okuyuşumuzun sebebi o...

Şimdi bak, alırken düşünüyor, nefesine hor geleceği için alıyor. Verecek gene... Nefsini horlamak için aldığından, oradan sevap alacak; verdiği için de vermekten, cömertlikten sevap alacak.

“—Almıyorum, istemem yâ, muhtaç değilim yahu!” diyorsa bir insan, biz de seziyoruz ki:

“—Haa, nefsanıyeti var biraz, kızdı adam.”

Ben Ankara’da Mamak, Kayaş, böyle gecekond muhitinde bir yerde bir namaz kıldım, yanımda

birkaç arkadaşım vardı. Cebimde de biraz verilecek para vardı. Hayra verilecek para vardı. Baktım yanımdaki namaz kılan kimsenin elbisesi hırpânî, yamalı, acıdım kendisine. O zaman için hatırlı bir para çıkarttım, vermek istedim.

Allah bullak oldu adam. Bir bocaladı. Bir kızdı, bir kızardı.

Sert sert bana dedi ki:

“—Ben muhtaç değilim, istemem!” Ben gene bozuntuya vermedim,

“—E ihtiyacın yoksa, al, başkasına verirsin, burayı tanıyorsun.” filan dedim ama adam çok sinirlendi.

Neden? Almak zoruna gidiyor. Kimin zoruna gidiyor?.. Nefsine ağır geliyor insanın. Almak nefse ağır geliyor. Almamak... Hah, almadım işte bak, gördün mü?

“—Ben zengin adamım yâhu!” dedi.

“—İyi mâşaallah, Allah bereket versin, çok güzel!” dedim. Zenginsen, giyinsene zengin gibi; ne diye hırpânî giyiniyorsun?

İmâm-ı Âzam Efendimiz güzel giyinirmiş. Niye demişler.

“—Allah verdiği nimeti kulu üzerinde görmeyi sever.” buyurmuş.

Kullar da, ha bu zengin diye gelir yanına.

“—Efendi, biraz da bize yardım et!” derler.

Fakir gibi olursa, para vermeğe kalkar. Zengin olduğu belli olursa para istemeğe gelir.

Peygamber SAS Efendimiz buyuruyor ki:¹

هَدِيَّةُ اللَّهِ إِلَى الْمُؤْمِنِ السَّائِلُ عَلَى بَابِهِ

(أبو نعيم، والديلمي عن ابن عمر)

(*Hediyetu'llâhi ile'l-mü'mini es-sâilü alâ bâbihî*) “Kapısındaki dilenci, mü'mine Allah'ın bir hediyesidir.”

Dinimizin anlayışına bak! Öbürü de kapıdaki dilenciye:

“—Allah versin!” diyor.

Allah sana hediye göndermiş onu, sen ona vereceksin de sevap kazanacaksın. Zaten sen desen de, demesen de verir veya vermez. Bir lafa alışmışız:

“—Allah versin!”

Yâhu az veya çok bir şey ver gelene!..

İşte almakla almamak arasındaki halet-i rûhiyyeyi bu anlattığım şeyler gösteriyor. Şimdi buradan dönecek olursak tekrar: Bir evliyaullah zengin de olsa, paraya ihtiyacı da olmasa, dünyaya sırtını dönmüş de olsa, alır mı? Alır. Alır, verir. Çünkü nefis yok; almaktan gocunmuyor, vermekten sakınmıyor. Nefis yok... Alır da, verir de...

¹ Kudâî, Müsnedü'ş-Şihâb, c.I, s.120, no:149; *Deylemî*, Müsnedü'l-Firdevs, c.IV, s.324, no:6944; *İbn-i Hibbân*, *Mecrûhîn*, c.I, s.326; *İbn-i Hacer*, *Lisânü'l-Mîzân*, c.III, s.44, no:172; *Abdullah ibn-i Ömer RA'dan*.

Kenzü'l-Ummâl, c.VI, s.363, no:16078; *Câmiü'l-Ehâdîs*, c.XXII, s.323, no:25014.

E almıyor, veriyor... Nefsâniyeti var. Almamanın kendisine fazilet olduğunu sanıyor. Onuruna dokunuyor almak, almıyor. Ondan sonra vermek tabii kolay... Vermeyi herkes sever. Sen de seversin, ben de severim. Veriyorsun, adam “Allah râzı olsun!” diyor, bin defa dua ediyor. Oh, beş kuruşluk bir şey veriyorsun, bir ton dua alıyorsun. Verdiğin ne, ne olacak yâni?..

Üç kuruşluk bir mum alsa, yandırsa;

Cümle kâinâtı ziyâda sanır.

Bazı insanlar böyle. Ne yaptın yâ, ne olacak? Ne verdin?.. Karın doyuracak bir şey verdin mi? Zengin edecek bir şey verdin mi?..

Bizim Hocamız'ın cömertliği öyleydi. Verdi mi, zengin edecek gibi verirdi. Ooo, bir bakardım, tamam... Külliyetli verirdi yâni.

Ne verdin yâni? Cebindeki buruşuk parayı verdin değil mi? Buruşuk, taşımaktan hoşlanmadığın buruşuk parayı verdin. Cebinde çöp gibi durmasını diye, atar gibi verdin.

Yemeğinin kötüsünü verdin, değil mi? “Ben bunu yemeyeceğim, bu bozulmaya yüz tutmuş, benim sıhhatimi bozar ama, fakir yesin!” dedin.

Kur'an-ı Kerim'de ne buyruluyor:

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ

(آل عمران: ٩٢)

(*Len tenâlü'l-birre hattâ tünfikù mimmâ tuhibbûn*) “Sevdiklerinizden infak etmedikçe

takvâ ehli, birr ü takvâ sahibi bir insan seviyesine, derecesine çıkamazsınız.” (Âli İmrân, 3/92) Sevdiğini vereceksin, güzelini vereceksin, verdiği şey hatırlı, güzel bir şey olacak.

İşte vermek kolay, almak zor olduğundan, zoru da yaptığı için, alan ve veren en yüksek seviyeli insan oluyor.

Birisi Hocamız’a geldi... Bakın ibretli olaylar. Ben Hocamız’ın damadıyım, biliyorum. Evinin halini, her şeyini biliyorum.

“—Hocam şu *Evrad kitabından okumak istiyorum, alayım mı?*”

“—*Olur.*” dedi.

Bana:

“—*Getir!*” dedi.

Ben getirdim, *Evrad kitabını verdim. Cüzdanına sarıldı. Kıpkırmızı oluyorum ben, deli olacağım kenarda... Cüzdanını açtı:*

“—*Parasını vereyim hocam!*” dedi.

“—*Eh, ver.*” dedi.

Ben kıpkırmızı oluyorum. Neden? Bende nefis var. Hocamız, “Eh, ver!” dedi. Hocamız kitap tüccarı mı? O evradı parayla satmak için mi bastırdı? Değil. Herkese bedava veriyor.

Şimdi o cüzdanına elini salıp da... Neden? Bedava almak beyefendiye ağır geliyor. Parasını vermek izzet-i nefisini okşuyor. Onu tahlil edersek, işin aslı o...

Ne yâni on bin lira para para mı yâni? Çıkartmışsın, hocana bir *Evrâd parası vermişsin*, ne olacak yâni.

Onun için, alan ve veren er kişidir. Almıyor da veriyor; yarım erdir, yarım kişidir. Ne alıyor, ne veriyor... Neden? Adam sofu. Mâşâallah, mâşâallah!.. Para veriyorsun, istemem. Almıyor. Aferin, ne kadar nefse uygun... Vermiyor da... E ne oldu cömertlik? Yok...

Cömertlik aksiyonu, faaliyeti yok. Ne alıyor, ne veriyor; sıfır... Sinek gibi bir şey... Öyle şey yok.

Görüyor musunuz, gerçek dervişlik ne kadar farklı muhterem kardeşlerim! Anlıyor musunuz? Tasavvufun inceliklerinin ben bu sözlerden, yavaş yavaş kıyısından köşesinden sezilebileceği kanaatindeyim. Bak onların çalışması nasıl!.. Kafasının, gönlünün olayları değerlendirmesi, olaylara bakışı ve girişi çıkışı nasıl?

e. Gerçek Cömertlik

سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ بْنِ مِقْسَمٍ بَبْغَدَادٍ يَقُولُ سَمِعْتُ
أَبَا مُحَمَّدٍ الْمُرتَعِشَ يَقُولُ سَمِعْتُ أَبَا حَفْصٍ يَقُولُ
مَا اسْتَحَقَّ اسْمَ السَّخَاءِ مَنْ ذَكَرَ
الْعَطَاءَ أَوْ لَمَحَهُ بِقَلْبِهِ

TS. 120/22 (Semi'tü ebe'l-haseni'bne miksemin, bi-bağdâde, yekülü: Semi'tü ebâ muhammedini'l-mürteişe, yekülü: Semi'tü ebâ hafsin, yekül: Me'stahakka'sme's-sehâ', men zekere'l-atâ', ev lemahahû bi-kalbih.)

Bağdat'ta Ebü'l-Hasen ibn-i Miksem'den işittim diyor müellif. O da Ebû Muhammed el-Mürteiş'den işitmiş. O da büyük bir şeyh, evliyaullahtan büyük bir zât... O da Ebû Hafs'tan şöyle duydum diyor. Ne söylemiş, şimdi sözüne gelelim Ebû Hafs Hazretleri'nin:

(*Me'stahakka*) "İstihkak etmedi, kazanamadı, lâayık olamadı; (*me'stahakka'sme's-sehâ'*) cömertlik ismini almaya hak kazanamadı bir insan ki, (*men zekere'l-atâ'*) bağışı zikreden; (*ev lemahahû bi-kalbihi*) yahut da kalbiyle ona nazar eden bir kimse, cömertlik sıfatına asla lâayık değildir."

Bu ne demek? Bak, beş-altı kelimedenden bir cümle söylüyor, sabahtan akşama anlatsak bitmez mânâsı... Sen şimdi çıkarttın bir para verdin, bir pul verdin, bir bağış yaptın, Hakyol Vakfı'na arsa bağışladın, ev bağışladın veya çıkarttın, külliyetli bir para verdin filan meselâ. (*Men zekere'l-atâ'e*) Zekere, hatırlamak demek. "Kim verdiği bağış hatırlıyorsa ve belki de zikrediyorsa..." "—Ben Hakyol Vakfı'na şu kadar para verdim. Filanca fakire şöyle yaptım, şu dula şöyle yardım ettim. Şu yetimi büyüttüm de, gelin ettim de, ev bark sahibi eyledim.. vs."

Yaptığı bağış kim söylüyorsa, yahut da hatırına getiriyorsa, unutmamışsa, hatırlıyorsa... İki ihtimal var, ikisi de olabilir; mânâ müsait... Çünkü zekere hem zikretmek demek, hatırlamak demek; hem de söylemek mânâsına geliyor. İşte böyle bir insan.

(Ev lemahahû bi-kalbihî) “Yahut da gönlüyle ona bakıyorsa; yaptığı cömertliğe, atâya gönlünde bir değer veriyorsa, bakıyorsa, görüyorsa, gönül gözüyle görüyorsa o cömertliği; cömertlik sıfatına layık değil bu adam, sınıfta kaldı, iş yok!..” Neden? Yaptığı iyiliği unutacak, hatırlamayacak. Gönlüyle de ona bakmayacak, ondan da bir şey ummayacak. Tamam, ben 850 bin liralık bağış yaptım, Allah’tan şu kadar kilo mükâfât... Öyle şey yok... Unutacak yaptığı iyiliği.

Unutmamak gereken bir şey varsa nedir? Günahlarını unutmayacak. Günahlarını hiç unutma!.. Çünkü işlediğini biliyorsun da affedildiğine dair bir kağıt gelmedi sana. Geldi mi?

“—Hocam ben tevbe ettim de, hacca gittim de...”

Haccın kabulüne dair bir kağıt geldi mi? Tevbenin kabulüne dair tasdikli yüksek makamdan bir kağıt geldi mi? Gelmedi. Ya kabul olmadıysa? Günahın var, ortada, belli. Ama affolunduğu belli değil. İşte buna ağla, üzül, uğraş, didin. Unutmayacak olduğun şey günahların, seyyiâtın... Hemen unutacağın şey ne? İyiliğin....

“—Hocam, sen işte Allah râzı olsun, falanca zamanda işte bana sıkışık zamanımda şöyle yapmıştın da böyle etmiştin de...”

“—Yapmış mıyım, haberim yok. Öyle mi?”

Şimdi benden borç alırlardı... Geliyor, şimdi bana diyor ki:

“—Hocam, al şu parayı.”

“—Ne bu?..”

“—E işte sen falanca zaman bana borç vermiştin, o.”

“—Sen iyi hatırlıyor musun, ben hatırlamıyorum. Hakikaten vermiş miyim, öyle mi?”

“—Evet hocam, hatırlıyorum.”

Şaşırıyor tabii. Hakikaten unutuyorum. Hiç... Alacağımı da unutuyorum ben. Yâni birisine bir şey veriyorum, unutuyorum. Çantamı unutturum, şemsiyemi unutturum. Unutkanlıktan yâni... Faziletten değil de unutuyorum, hatırımda kalmıyor. Ama evliyaullah gerçekten unutacak. Yâni ne gönül gözüyle bakacak, ne de hatırına getirecek ne de diliyle söyleyecek.

Ömer Seyfeddin'in bir hikâyesi vardır, *Diyet diye. Adamın birisi zengin, birisine bir yardım etmiş, elini kesmekten kurtarmış. Büyük sanatkâr adam, haksız iftiraya uğramış, elini kesecekler hırsız diye. Diyetini ödemiş, elini kestirtmemiş.*

Ama ondan sonra:

“—Ben senin diyetini verdim de, elini kestirtmedim de, seni kurtartım da, bilmem ne de bilmem ne de, bilmem ne de...”

O kadar çok dır dır dır, vır vır vır söylemiş, hatırlatmış ki... Ömer Seyfeddin'in hikâyesi, uydurması. Nihayet Ömer Seyfeddin'in kısa hikâyeleri Türk Edebiyatında meşhur, o kadar. Hakikaten oldu mu, olmadı mı bilmiyoruz ama...

Elini koymuş, satırını kaldırmış, küt vurmuş, koparmış bu bilekten bu eli... Götürmüş ona, al demiş.

“—Nedir bu yâ, illallah be! Bir elimi kurtardın diye dır dır dır, vır vır vır...”

Elini kesmiş adam. Belki sembolik bir hikâyedir, gerçekten olmamıştır ama, bazı insanlar yaptıkları hayrın sevabını dır dır dır, vır vır vır söylemekle, zikretmekle ne yaparlar? Bitirirler, yok ederler. Nereden belli? Kur'an-ı Kerim'de buyruluyor ki:

لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى

(البقرة: ٢٦٤)

(*Lâ tübtilû sadakâtiküm bi'l-menni ve'l-ezâ*)
“Verdiğiniz zekâtları, sadakaları başa kakarak, ezâ ederek, verdiğiniz insanın gönlünü, kalbini kırarak iptal etmeyin! Bâtıl hale, boş hale, sevapsız hale getirmeyin!” diyor. (Bakara, 2/264)

Yâaa! Zekât vermenin, sadaka vermenin de âdâbı var.

Büyük sanatkârlardan bir tanesi perişan, pejmürde, parasız, pulsuz ama çok büyük sanatkâr... Birisi gitmiş, arkasından, elinde bir altın:

“—Efendim, az önce düşürdünüz, buyurun!” demiş altını. Düşürme filan yok, altını yok ki adamın, fakir, parası pulu yok.

Buyur demiş, altını düşürdünüz demiş. Yakın zamanda yaşayan bir şahıs. Şu Neyzen Tefvik denilen adam, çok güzel ney çalarmış,

Altını almış şöyle,

“—Bu benim düşürdüğüm para değil, sizin altın kalbiniz!” demiş.

Zekî adam, filozof adam. Anlamış onun verişindeki üslûbu... İşte bak, kırmadan, üzmeden vermek istiyor yâni. Öyle yaptığı hayrı söyleyen veya hatırlayan veya gönlünde ona nazar eden, bir mevkî, bir yer veren, cömertliğin adına layık değildir. O adam cömert değildir. Neden?.. Verdiği iyiliği düşünüyor, hatırlıyor, zikrediyor. Öyle şey yok... Unutacak!

f. Hanımlarla Güzel Geçinmek

قَالَ وَسُئِلَ أَبُو حَفْصٍ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ
وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَقَالَ الْمُعَاشِرَةُ
بِالْمَعْرُوفِ حُسْنُ الْخُلُقِ مَعَ الْعِيَالِ فِيمَا سَاءَكَ
وَمَنْ كَرِهَتْ صُحْبَتَهَا

TS. 120/23 (Kàle ve suile ebû hafsin, an kavli'llâhi azze ve celle: Ve àşirûhünne bi'l-ma'rûfi. Fekàle: El-muàşeretü bi'l-ma'rûfi hüsnü'l-huluki mea'l-iyâli fîmâ sâeke, ve men kerihete suhbetehâ.)

Âaah, ahh! İşte bunu böyle koca yazılarla yazıp da bütün ailelere ulaştıralım! Veyahut siz evlenenlere bunu verin. Veya evinde dır dır

olanlara bu sözün tercemesini verin. Râvî diyor ki:

Ebû Hafs Hazretleri'ne şu ayet-i kerimenin mânâsı soruldu.

Hangi ayet-i kerime?

وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ

(النساء: ١٩)

(Ve àşirûhünne) “O kadınlarla geçinin, muâşeret edin; (*bi'l- ma'rûf*) iyilikle, iyi bir geçimle geçinin! Ma'rûf yapın, yâni iyilik yapın; münkerât yapmayın! Ey mü'minler, evli olduğunuz hanımınızla iyi bir geçimle geçinin, iyi bir kocalık yapın!” (Nisâ, 4/19)

Bu ayet-i kerime kendisine sorulunca buyurdu ki:

(*El-muaşeretü bi'l-ma'rûfi*) Yâni *ma'rûf* ile hanımlarla geçinmek, muâşeret etmek, düşüp kalkmak, yaşamak, evlilik hayatını sürdürmek, (*hüsnü'l-huluk*) güzel huyluluk demektir. (*Mea'l-iyâli*) Çoluk çocuk ve hanımla güzel huylu muamele etmek demektir; (*fîmâ sâeke*) —burası önemli— senin fenâna giden konuda iyi muamele etmektir.”

Zaten gül gibi kadınsa, dünya güzeliyse, çok güzel eşlik yapıyorsa, elbette beğeneceksin. Ne olacak yâni, başka bir çaren mi var, zaten beğeneceksin. Onlarla iyi geçinmek demek, senin fenâna giden bir şeyi yaptıkları zaman, güzel huylu davranabilmen demektir. (*Ve men kerihte suhbetehâ*) “Bir arada yaşamaktan

hoşlanmadığın kimseye, güzel ahlâkla muamele etmektir.”

Hani Nasreddin Hoca evlenmiş. Eskiden görücü usûlüyle oluyormuş, hani görmüyormuş filan. Görmek var İslâm’da aslında...

Hatta Peygamber Efendimiz:

“—Git, nikahına tâlip olduğun kızı gör; bu muhabbetin daha çok olmasına faydalı olur. Git, gör!” demiş.

Nasreddin Hoca hikâyesi ama, eskiden oluyormuş böyle şeyler. Nasreddin Hoca evlenmiş, gerdeğe girmiş gelin, Nasreddin Hoca da şöyle duvağını kaldırmış, bakmış ki felâket, aman Allah! Şöyle bir düşünmüş:

“—Şimdi ben vazgeçsem nikahtan, vay aldatıldım bilmem ne desem, yıkılacak karşı taraf, mahvolacak. E kabul etsem, ben yıkılacağım. Hadi iki ev yıkılacağına bir ev yıkılsın.” demiş, evliliği kabul etmiş derler.

Nasreddin Hoca hikâyesi ama, bak burada ne diyor: Bir arada olmaktan hoşlanmadığın halde onunla hüsn-ü huluk, güzel ahlâk ile, sabırla muamele yapmandır.

“—Efendim, ben imtizac edemiyorum, sevemiyorum, boşanmak istiyorum.”

Kocasından boşanmak isteyen kadının cennete girmesi mümkün olmadığı gibi, cennetin kokusunu bile koklayamaz. Cennetin kokusu cennetin duvarlarından dışarıya da yayılır, beş yüz yıllık mesafeye kadar cennetin kokusu duyulurmuş.

Kadına:

“–Yâhu, etme, eyleme!” diyorsun;

“–Hocam, gönlüm ısınmadı, sevemedim, boşanmak istiyorum.” diyor.

İslâm’da evlilik öyle değil.

“–Sevemedim, imtizac edemedim.” diyor.

Bak, (Àşirûhünne *bi’l-ma’rûf*) “Onlarla iyilik üzere geçim yapın!” ne demek?.. Senin fenana giden davranışları olduğu zaman bile güzel huyla davranmak ve sohbetini, bir arada olmayı istemediğin bir insana karşı bile tahammül gösterip, bir arada olmak diyor. Neden?.. Allah için. Ne sebeple oluyor? Allah için oluyor. Evlilik işte böyle olur.

Millet alışmış; severek evlenmek, beğenerek evlenmek... Çok gördük biz birbirine aşık olup da evlenenleri... Böyle gümbür gümbür yuvaları yıkıldı. Çünkü o çabuk geçer. Fazilet üzerine kurulan evlilikler devam eder.

Çok güzel bir kadın, çok çirkin bir adamla evlenmiş eski devirde, çok eski devirlerde. Kadının yanına girmişler, söylüyorlar söz, diyorlar ki:

“–Yâhu, sen dünya güzelsin, çok güzelsin. Kocan da çok çirkin...”

Demiş ki:

“–Herhalde Allah’a, onun hoşlandığı, râzı geldiği bir ameli var ki beni ona mükâfât olarak vermiş. Benim de herhalde bir kusurum var ki, Allah da bana bunu nasib etmiş.” demiş,

kestirmiş karşı karşı tarafın fitne uyandırıcı sözünü.

(*Åşirûhünne bi'l-ma'rûf*) *Muhterem kardeşlerim! Evlendiniz, kocaysanız karınıza, kadın iseniz kocanıza iyilik üzere muaşeret edeceksiniz.*

“—Hocam sevmiyorum...”

Sevmediğin halde yapacaksın işte bunu. Sevdiği zaman herkes yapar zaten.

“—E bana kötü davranıyor...”

Zaten iyi davrandığı zaman, mecbursun sen de ona karşı iyi olmaya. Kötü davrandığı zaman, ona iyilikle davranacaksın!

Çok böyle evliyaullah var, karısı cadaloz...

Ebu'l-Haseni'l-Harakànî Hazretleri bir kadınla evliymiş ki müridler ziyarete gelmişler, kapıyı bir çalmışlar tak tak tak tak!.. İçeriden bir bağırılmış aksi bir ses:

“—Kim o?!”

“—Efendi Hazretleri'ni ziyarete geldik vâlide hanım.

“—O bunağı mı arıyorsunuz?”

Bunak diyor kocasına...

“—Evde yok! Bekleyin biraz dışarıda...”

Tabii beklemişler. Ne yapsınlar. Biraz sonra Efendi Hazretleri karşıdan geliyor. Dağdan geliyormuş, odun getiriyormuş, aslanlara yükletmiş, öyle geliyormuş. Gözleri faltaşı gibi açılmış müridlerin, demişler:

“—Efendim, bu ne hal?” Aslanlar itaat ediyor kendisine.

“—Evdeki aslana tahammülümüzden, dağdaki aslanlar bize müsahhar oldu.” demiş.

Evdeki aslan gibi, ama tahammül etmişler.

Hazret-i Ömer RA’a birisi şikâyete gitmiş, “Benim karıdan illallah!” diyecek, şikâyet edecek emîrû’l-mü’minîne... Hazret-i Ömer’in evine bir yanaşmış ki, ooo, içeriden fırtınalar, sesler geliyor, gürültüler, patırtılar... Biraz sonra Hazret-i Ömer tırak çıkmış kapıdan dışarıya, karşısında bu.

“—Ne arıyorsun, niye geldin?” demiş,

“—Yâ emîre’l-mü’minîn! Ben biraz bizim hanımdan şikayet edecektim ama, baktım ki sizin evde de vaziyet pek parlak değil...”

Demiş ki:

“—Bak, onlar bizim eşlerimizdir, hayat arkadaşlarımızdır. İhtiyaçlarımızı görüyorlar, evde hizmet ediyorlar. Kusurlarını hoş görmek lâzım!” demiş.

Adam da tahammül etmeğe karar vererek dönmüş. Benim tahminim; Hazret-i Ömer evliyaullahın büyüklerinden olduğundan, Aşere-i Mübeşşere’den olduğundan, onun geliş sebebi mâlum olduğundan, öyle bir sahne tanzim etmiştir diye düşünüyorum ben. Öyle zannediyorum olayı.

g. Cimrilik Nedir?

Son sözü okuyoruz:

قَالَ وَسئِلَ أَبُو حَفْصٍ عَنِ الْبُخْلِ فَقَالَ تَرَكَ
الْإِثَارَ عِنْدَ الْحَاجَةِ إِلَيْهِ

TS. 120/24 (Kàle, ve süile ebû hafsin ani'l-buhl, fekàle: Terkü'l- îsâri inde'l-hâceti ileyh) Burada bu günkü okumamızı bitiriyoruz. Ebû Hafs-ı Haddâd Hazretleri'ne, "Cimrilik nasıl bir şeydir, nedendir?" diye sormuşlar. Cimrilik, adam veremiyor. Cimrilik nedir diye sormuşlar, tarif etmiş:

(Terkü'l-îsâri inde'l-hâceti ileyhi) Cimrilik neymiş mübareğe göre: "Kendisinin ihtiyacı var diye, kardeşinin ihtiyacını görmeyi terk etmek." Kendisinden evvel kardeşini, din kardeşini düşünmeğe ne diyorlar Kur'an-ı Kerim tabiri olarak: Îsâr diyorlar, peltek se ile. Îsâr, tercih etmek demek yâni. Kendisinin borcu var, arkadaşının da borcu var, gidiyor önce arkadaşının borcunu ödüyor. Kendisinin karnı aç, arkadaşının da karnı aç, önce onu doyuruyor. Bu nedir? Îsâr...

Ayet-i kerîmede nasıl geçiyor:

وَيُؤْتِرُونَ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ

(الحشر: ٩)

(Ve yû'sirûne alâ enfüsihim ve lev kâne bihîm hasâsah) "Kendisinin ihtiyacı olsa bile, arkadaşlarını kendilerine tercih ederlerdi o evliyâullah, o sahabe-i kirâm mübarekler." (Haşr, 59/9)

“—Cimrilik nedir?” diye soruyorlar. Diyor ki:

“—O mala ihtiyacı var diye, arkadaşının ihtiyacını görmeyi terk etmek cimrilik.” diyor.

Vay bizim cimriliklerimize vay! Yâni benim borcum varsa ne deriz: “Evvelâ can, sonra cânân!” deriz, önce kendi işimizi görürüz. Önce kendi karnımızı doyururuz; ondan sonra, tavuğun kemikli kısmını öbür tarafa bırakırız. Bak bu ne diyor:

“—Onu tercih edecektin, onu tercih etmeği bıraktın mı, cimrisin sen!” diyor.

“Cimrilik nedir?” diye sormuşlar, “Tercih etmeği terk etmektir.” demiş. “Ona ihtiyacım var diye, mala, yiyeceğe, giyeceğe, paraya, pula neyse... ihtiyacım var diye arkadaşına vermeyi terk etmek cimriliktir.” demiş.

Neden?... Onların ahlâkı sahabe ahlâkı idi, sahabe gibi idiler hepsi mübarekler. Sahabe-i Kirâm da kendilerine tercih ederlerdi kardeşlerini.

Hani Yermuk Harbi’nde, biliyorsunuz yaralının bir tanesi “Sûu!” diyor, onun başına suyu götürüyor yaralılara hizmet eden birisi, son nefesini vermek üzere... Son nefesinde bâri suyu içsin, öyle ölsün” diye. Tam bardağı alıyor, içecek; “Suu!” diyor oradan bir başkası, bu bardağı ittiriyor, ona ver.

İhtiyacı vardı, yüreği yanıyordu, yarası sızlıyordu, ölmek üzereydi; “Son nefeste bir yudum su, ona ver diyor.

Oraya gidiyor, o tam böyle su içecek, daha öteden birisi “Sûu!” diye su istiyor, tabii yanıyor içi. O ölmenin bir harareti var, savaşın bir harareti var, yaralının bir harareti var... Kim bilir nasıl yanıyor içleri yâni. O da itiyor bardağı veya su kapını, ona ver diyor.

Üçüncünün yanına gittiği zaman, suyu verecek, eşhedü en lâ ilâhe illa'llâh... Üçüncü şahsa bardağı götürdüğü zaman, varıyor yanına, adam ölüyor, şehid oluyor. “Bâri ikinciye geleyim!” diyor, dönüyor, ikinci yaralının yanına geliyor; o da o arada şehid olmuş. “Bâri birinciye götürerim, yetiştireyim!” diyor, ona geliyor; o da şehid olmuş.

Ne oluyor?.. En son anda ve yaralıyken ve dünyadan geçerken bile kardeşini tercih ediyor kendisine... İşte îsâr, sahabe-i kirâmın ahlâkı.

Derviş ne demek, mutasavvıf ne demek?.. Sahabe ahlâkıyla, Peygamber ahlâkıyla ahlâklanan, Kur'an ahlâkıyla ahlâklanan insan demek... Onun için îsârı terk edeni cimri sayıyor. “Cimrilik nedir?” diye sorulunca, “İhtiyacı var diye arkadaşını tercihi terk eden, cimridir.” diye tarif ediyor.

Onların halini görüyor musunuz? İşte tasavvuf bu, işte mutasavvıf bunlar!.. İşte bundan dolayı tasavvuf sevilmiş de, bu asırlara kadar gelmiş. Tabii her güzel şeyin taklidi olmuş, taklitleri de çıkmış.

Fâtiha-i Şerîfe mea'l-besmele!..

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

11. 06. 1994 İstanbul

[Bütün TASAVVUF SOHBETLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

